

Els darrers sobirans del Casal de Barcelona Joan I i Martí l'Humà

María Teresa Ferrer

Caplletra miniada del Llibre de Privilegis de la Cartoixa de Valldercrist (Sogorb, Alt Palància), del segle XV, en la qual hom hi suposa una representació del rei Joan I el Caçador, assegut al tron i amb els atributs de la reialesa (Biblioteca de Catalunya, Barcelona). A la pàgina següent el palau dels papes, a Avinyó, residència provençal de Climent VII (1378-94), que és considerat antipapa. El seu nom abans de pujar al tron pontifici era Robert de Ginebra; era fill del comte Amadeu III de Ginebra i de Matilde d'Albèrnia. Havia nascut a Ginebra el 1342 i morí a Avinyó el 1394. Va ésser succeït per l'aragonès Benet XIII (Pere de Luna).

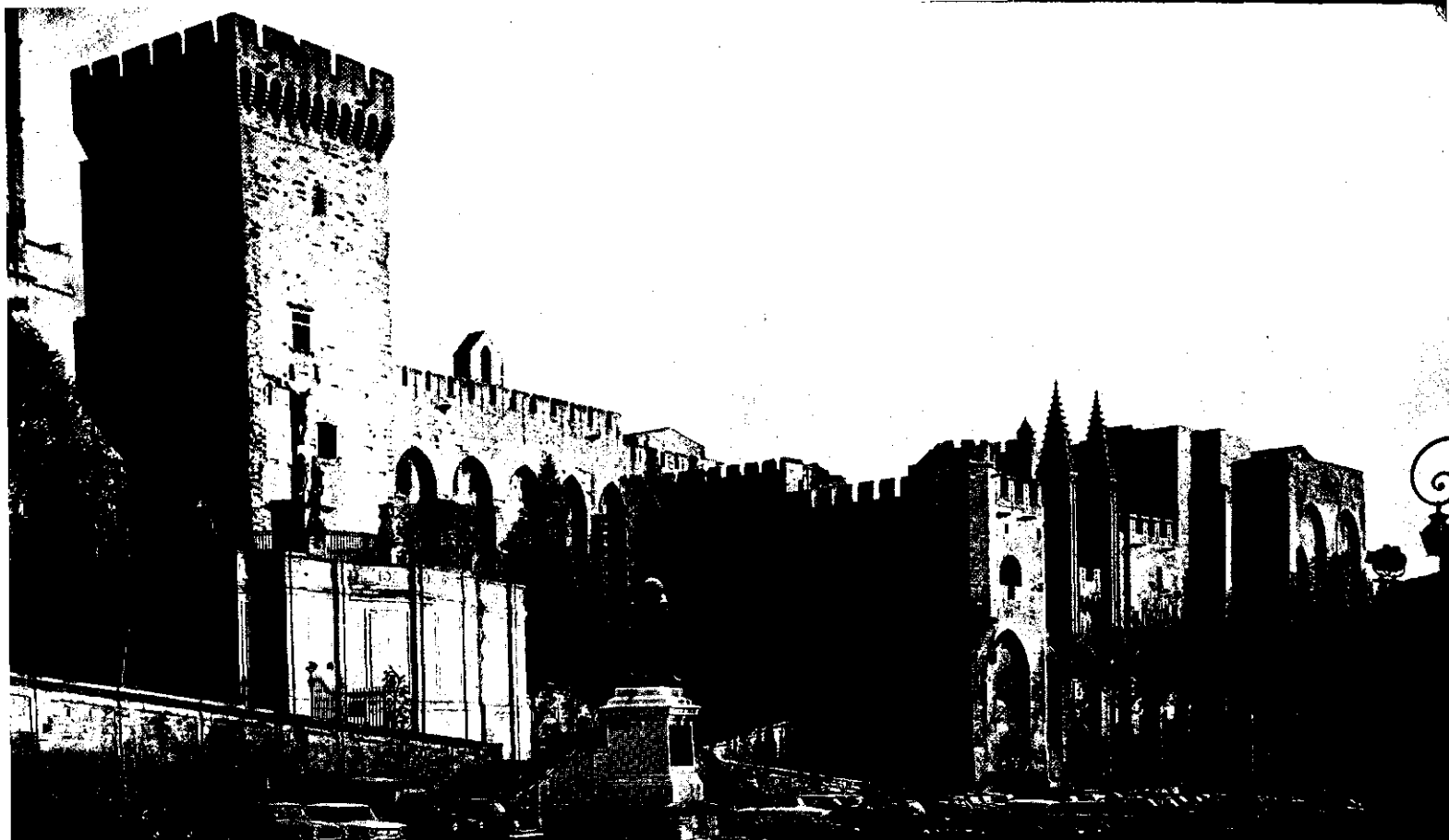
Un rei caçador i descurat

Joan I va néixer a Perpinyà el 27 de desembre de 1350; fill primogènit del rei Pere el Cerimoniós i d'Elionor de Sicília, el seu naixement solucionava el problema de la successió, problema que el rei havia plantejat prematurament el 1347 i que havia provocat la guerra de la Unió. El 1351, Pere el Cerimoniós va crear per al seu fill el títol de duc de Girona.

Joan I va ésser un home de salut delicada i va patir diverses malalties; una d'elles li va produir dos atacs greus: el primer va tenir-lo al començament del seu regnat, el 1387, i el segon, que li sobrevingué mentre caçava, va provocar-li la mort (1396). Va ésser també un home de caràcter feble i molt influenciable. Es va deixar governar totalment per la segona muller, Violant de Bar, i per una camarilla de cortesans. Contràriament al seu pare, Joan I va ésser una persona pacífica i reposada, d'esperit no gens bel·licós. Va mostrar una afecció desmesurada per la caça, d'on li ve el sobrenom d'«el Caçador». Va sentir també una gran predilecció per la música, la literatura, l'astrologia i en general per les belles arts. La seva cort va ésser, mentre hi va haver diners, luxosa i refinada; és per aquest motiu que els historiadors li han atribuït el sobrenom de «l'Amador de la Gentilesa». Els seus contemporanis, en canvi, el van batejar amb un altre sobrenom: «el Descurat», perquè entre la caça i els entreteniments cortesans negligia el govern dels seus regnes.

Després d'un prometatge fallit amb Joana de Valois, filla de Felip IV de França, es va casar dues vegades: la primera, el 1373, amb Mata d'Armanyac (que morí el 1378), de la qual va sobreviure només una filla, Joana (1375), que es va casar amb el comte de Foix el 1392, i la segona, el 1380, amb Violant de Bar, després de rebutjar, amb gran desesperació del Cerimoniós, de casar-se amb la seva neboda la reina Maria de Sicília, néta del rei. Les causes d'aquest rebuig no són conegudes, però se suposa que hi va influir el parentiu tan pròxim que l'unia amb Maria de Sicília i, potser encara més, motius religiosos relacionats amb el Cisma, ja que Joan I era un fervorós partidari del papa avinyonès, Climent VII, mentre que Sicília obeïa el papa romà, Urbà VI. La seva francofilia i el seu clementisme van determinar, doncs, que elegís com a segona muller una princesa francesa, Violant de Bar, ne-

boda del rei Carles V de França. D'aquesta unió van néixer set fills, dels quals només va sobreviure Violant (1381), que es va casar amb Lluís II de Provença.

Joan I i Violant van esdevenir un matrimoni molt ben avingut: compartien els mateixos gustos pel luxe i pels refinaments cortesans i les mateixes inclinacions polítiques i religioses, i van compartir també l'aversion per la reina Sibil·la. No és gens estrany, doncs, que les divergències de l'infant Joan amb el seu pare s'agreugessin: el 1381 l'infant i la seva muller no van assistir a la coronació de Sibil·la de Fortià, i el 1383, desafiant les ordres del rei, es van negar a acomiadar alguns de llurs cortesans, especialment Constança de Perellós, que, juntament amb alguns consellers reials, havien estat censurats per les corts de Montsó, acusats de traïció, corrupció i malversació, i sotmesos a enquesta judicial.

La rebel·lió del comte Joan d'Empúries (1384-88), que defensava la seva preeminència sobre la petita noblesa empordanesa, a la qual pertanyia la reina Sibil·la, va agreujar les discòrdies familiars. El primogènit no es va mostrar gaire disposat a enfrontar-se amb el seu cunyat (Joan d'Empúries estava casat amb Joana d'Aragó, filla del Cerimoniós), i el rei va confiar la capitania de l'exèrcit a Bernat de Fortià, germà de la reina Sibil·la, cosa que va provocar el ressentiment del seu fill Joan. Malgrat tot, l'infant va fer una breu incursió a la frontera amb França i a Durban va desbaratar les companyies del comte d'Armanyac que acudien en auxili del comte d'Empúries (1385); però els seus contactes amb aquest i la protecció dispensada a Constança de Perellós van provocar la ruptura entre

pare i fill. El rei Pere el Cerimoniós va destituir el primogènit del seu càrrec de lloctinent general i va obrir un procés contra ell.

Al cap de poc temps, el rei moria sol (1387), abandonat per la reina Sibil·la, que, tement la venjança del fillastre, es va refugiar al seu castell de Sant Martí Sarroca. Allí va anar a assetjar-la, per ordre del seu germà, l'infant Martí, a qui finalment la reina va haver de retre's. Dos dels seus consellers, Berenguer d'Abella i Bartomeu Llunes, van ésser executats per ordre de Joan, mentre que la reina era perdonada gràcies de la intercessió del cardenal Pere de Luna (més endavant Benet XIII).

El canvi d'orientació política

Un cop va ésser rei, Joan I va abandonar la política anglòfila tradicional de la corona catalano-aragonesa i va pactar una aliança amb França (1387). Conseqüent amb la seva francofilia i d'acord amb les seves conviccions religioses, va abandonar l'actitud de neutralitat que havia mantingut el seu pare en la qüestió del Cisma d'Occident i es va afanyar a donar l'obediència dels seus regnes al papa d'Avinyó, Climent VII (1387).

Per mediació del papa Climent VII es va reconciliar amb els Anjou de Provença, pretendents al tron de Nàpols, amb els quals Pere el Cerimoniós no havia tingut bones relacions, i el 1390 va pactar el matrimoni de la seva filla, la infanta Violant, amb Lluís II de Provença. Per a Climent VII, l'aliança catalano-angevina represen-

tava la possibilitat de comptar amb les bases de Sardenya, Sicília i Nàpols (les dues darreres encara s'havien d'aconseguir) per tal d'instal·lar-se a Roma i guanyar la batalla del Cisma.

Pel que fa a la política peninsular, Joan I va tenir bones relacions tant amb Navarra com amb Castella, bé que amb aquest darrer país es van refredar notablement després de la prematura mort (1390) de Joan I de Castella, a conseqüència dels problemes de la regència durant la minoritat d'Enric III i dels temors dels regents de Castella d'una intervenció catalano-aragonesa en els afers castellans a través del marquès de Villena, comte de Dènia, parent d'ambdós reis i hisendat també a Castella. Des del 1394 els regents castellans van desposseir progressivament aquest magnat dels seus béns, rendes i drets a Castella, i, malgrat que Joan I no va fer d'aquesta qüestió un cas de guerra, l'afar va produir malestar.

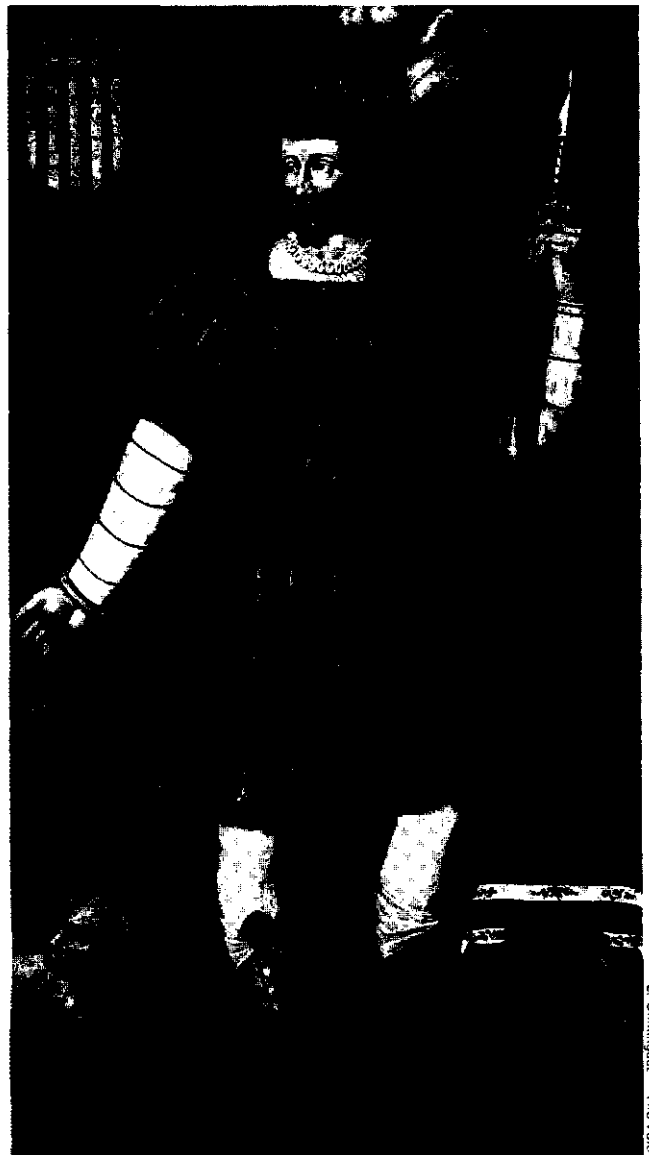
Les relacions amb Granada passaren per moments de molta tensió. La guerrilla fronterera, amb incursions d'almogàvers d'una banda o altra, va ésser permanent a les comarques d'Oriola i en algunes ocasions (el 1390 i entre el 1393 i el 1394) es va témer que es produís la ruptura d'hostilitats.

Cal assenyalar que l'aliança amb França, preconitzada per Joan I, no li va servir per a evitar la invasió de les seves terres per les tropes d'un vassall del rei de França, el comte d'Armanyac, que al·legava drets sobre el regne de Mallorca, cedits per la infanta Isabel de Mallorca, però que probablement només aspirava a obtenir un botí i una indemnització per la renúncia dels seus pretesos drets. El 1389 les companyies armanyagueses van saquejar l'Empordà, van ocupar Bàscara i van arribar fins a Girona, d'on es van retirar el 1390, perseguides fins a la frontera per l'exèrcit reial.

La política mediterrània

Durant el regnat de Pere el Cerimoniós, aquest rei i el seu fill segon, Martí, projectaren una expedició a Sicília per tal de reivindicar llurs drets a la corona siciliana i, després, per imposar els de la reina Maria, promesa a Martí el Jove, fill de l'infant. El projecte no es va poder portar a terme aleshores, però no es va abandonar: van continuar els contactes amb els nobles sicilians i, finalment, el 1391, l'infant Martí va poder reunir una flota amb la qual va marxar a Sicília el 1392, acompanyant, en qualitat de vicari general, la seva nora, la reina Maria, casada poc abans amb el seu fill Martí el Jove.

En un primer moment, l'illa, on els ambaixadors de l'infant havien procurat d'anar guanyant voluntats, va acceptar sense gaire oposició la reina i els seus acompanyants, però la presa de Palerm i l'execució d'Andrea Chiaromonte, que no l'havia reconeguda, van provocar, el 1392, una vasta insurrecció de nobles i ciutats, que va arribar a

E. Dominguez - Foto-Foto

posar en perill els reis —Maria i Martí el Jove— i l'infant, assetjats a Catània. La crisi siciliana fins va estar a punt de provocar una guerra amb Gènova, molt influent a l'illa, malgrat que, el 1390, Joan I havia signat una pau amb la república ligure, precisament per facilitar l'empresa siciliana del seu germà i aïllar els independentistes sards. L'infant Martí i els reis van haver d'ésser socorreguts per tropes reunides apressadament a Catalunya per Bernat de Cabrera i per Maria de Luna, la muller de l'infant, el 1393, i l'any següent per l'estol enviat per Joan I, destinat en principi a Sardenya.

També a Sardenya les posicions catalanes eren en perill. Quan el rei Pere va morir, s'havia acabat de negociar un acord, que no es va signar, però, fins el 1388, amb Brancaleone Doria i Elionor d'Arborea, per tal de posar fi a la revolta de Sardenya. La pau semblava assegurada, però els sards no van trigar gaire a revoltar-se novament.

A l'esquerra, retrat poc conegut del rei Joan I el Caçador, d'autor anònim. La pintura representa el monarca amb llança, espasa, corn de caça i un gos assegut als seus peus; sembla feta al segle XVI o a la primera del XVII (Palau arquebisbal de Toledo). A la dreta, detall d'una pintura mural del segle XIV que es troba al reracor de la catedral de Tarragona. S'hi veuen dos jueus amb els obligats vestit de burell, capirots i rodella al pit que els distingia. Damunt el cap del barbut hi ha escrita la paraula «jueu».

Ramon Manent

El 1392, Joan I, animat pels èxits de l'infant Martí, que semblava haver aconseguit ja la submissió de Sicília, va decidir d'organitzar una expedició a Sardenya per tal de dominar la revolta. Però una part dels subsidis oferts pels seus súbdits per a l'empresa van haver d'ésser destinats a pagar els deutes de la cort i l'expedició es va anar ajornant fins que finalment, el 1394, el projecte va haver d'ésser abandonat. Les naus aplegades van ésser enviades en socors de l'infant Martí i van contribuir també a reforçar les posicions catalanes a Sardenya, on ja el 1393 el rei havia enviat el comte Arrigo della Rocca, cap de la facció corsa partidària del domini català. Aquest, després de socórrer l'Alguer, va tornar a Còrsega, on va derrotar els genovesos, i una bona part de l'illa va quedar sota el seu control. En canvi, per impossibilitat de trametre-hi ajut, es van perdre els ducats catalans d'Atenes (1388) i Neopàtria (1391).

Les dificultats de la política interior

Si Joan I havia canviat l'orientació de bona part de la política exterior de la corona catalano-aragonesa, també va canviar alguns aspectes de la política interior: va fer marxa enrera en la democratització dels municipis catalans, iniciada pel seu pare, i va intentar de governar sense les corts.

No va cedir en la qüestió del comte d'Empúries i va defensar les prerrogatives reials que el comte havia volgut atribuir-se. Aquest es va sotmetre el 1388, quan Joan I, malgrat l'amistat que l'unia amb el seu cunyat, preparava una campanya militar contra ell. D'altra banda, tot i la seva simpatia per l'alta noblesa, va ésser ell qui va concedir a la baixa noblesa el privilegi de formar braç a part a les corts, aspiració que venia dels temps del rei Pere.

En tot el seu regnat, Joan I va convocar corts una ve-

gada, el 1388, per continuar les corts generals de Montsó iniciades pel seu pare el 1383. Les corts van exigir l'expulsió de consellers i cortesans dels monarques, especialment d'una dama de la reina, Carrossa de Vilaragut, i Joan I es va mostrar incapaç de negociar-hi. La invasió de les tropes del comte d'Armanyac el 1389 va furnir al rei un pretext per a prorrogar-les i ja no les va tornar a reunir.

L'incident més greu que es va produir a l'interior dels seus dominis va ésser el saqueig dels calls jueus, el 1391. El moviment, que havia començat a Castella, tot seguit es va estendre per la corona catalano-aragonesa. Pel juliol i per l'agost de 1391, els calls de València, de Barcelona, de Ciutat de Mallorca, de Girona, de Lleida, de Perpinyà i d'altres viles van ésser assaltats i saquejats; molts jueus van morir assassinats, mentre que altres, per tal d'evitar la mort, van acceptar la conversió. A Barcelona i a València, la concentració de soldats i mariners per tal d'enrolar-se a l'armada de l'infant Martí, destinada a Sicília, va donar més amplitud als desordres. A Barcelona, l'assalt al call es va combinar amb una revolta social: les cúries del veguer i del batlle van ésser atacades i els estaments populars van accedir al govern de la ciutat. Al País Valencià, l'odi religiós es va estendre també contra els sarraïns, que, espantats, van procurar d'abandonar els centres urbans i amagar-se a les muntanyes. El culpables dels aldarulls van ésser severament castigats.

Havent volgut prescindir de les corts sense comptar amb un patrimoni reial sanejat, Joan I va acabar el seu regnat amb dificultats financeres molt greus. Les guerres de Pere el Cerimoniós havien obligat a empenyorar el pa-

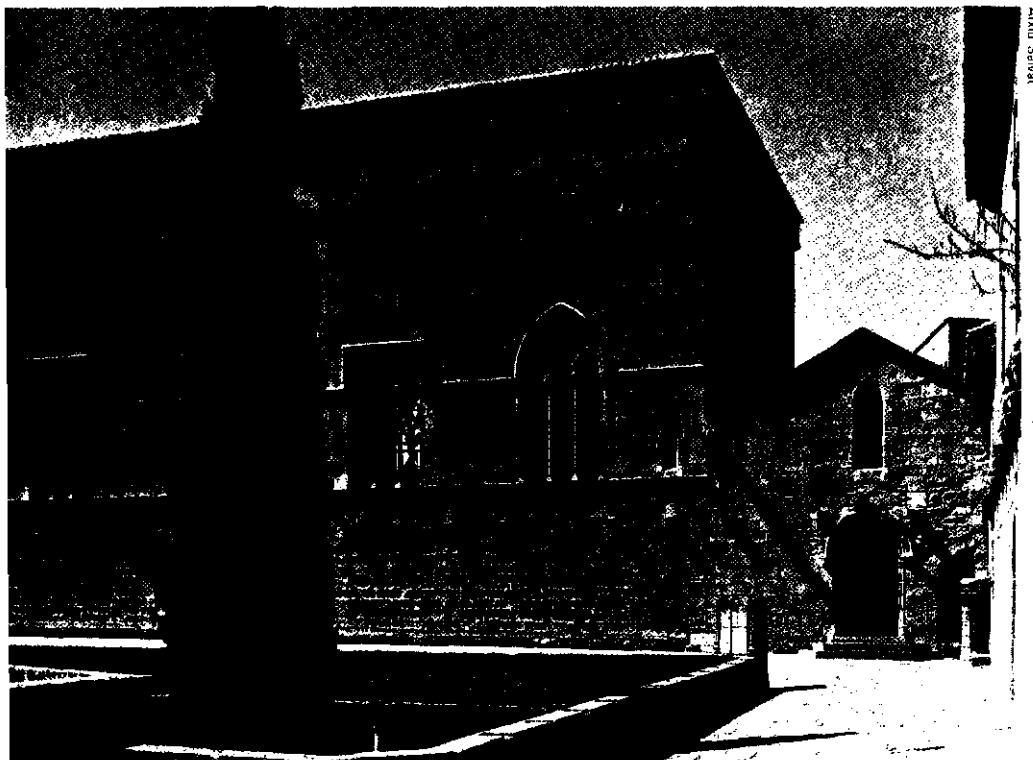
trimoni i ell mateix havia agreujat l'endeutament amb les despeses sumptuàries immoderades i amb el desgovern, que havia deixat el camí obert a la malversació i a la corrupció d'alguns dels seus consellers i oficials.

Joan I va morir sobtadament el 19 de maig de 1396, mentre caçava pels boscos de Foixà, prop de Torroella de Montgrí, i una de les primeres mesures adoptades després de la seva mort fou la de processar trenta-vuit dels seus consellers i funcionaris, entre ells l'escriptor Bernat Metge, acusats d'haver format una lliga de consellers per governar segons llurs conveniències, d'haver aconsellat malament el rei, d'haver cridat tropes invasores estrangeres, d'haver acceptat subornacions i d'haver-se enriquit a costa del patrimoni reial.

Martí l'Humà, darrer rei de la dinastia barcelonina

Martí l'Humà, successor de Joan I, era el segon fill de Pere el Cerimoniós i d'Elionor de Sicília i va néixer a Perpinyà el 29 de juliol de 1356. Va ésser un home gros i de poca salut, de temperament reposat, benigne i poc enèrgic, trets que es van accentuar amb l'edat. Aquest caràcter afable i humanitari li ha valgut el sobrenom de «l'Humà», bé que els seus contemporanis el van conèixer més aviat pel sobrenom de «l'Eclesiàstic», perquè era extraordinàriament devot.

Com que no semblava que hagués d'esdevenir rei, els seus pares van procurar des de ben aviat de constituir-li un bon patrimoni: a dos anys, el seu pare li va donar Elx

A l'esquerra, detall del palau del rei Martí I, que aquest sobirà va manar construir, el 1397, a Arnau Bargués (mort el 1413), per tal d'anar-hi a acabar els seus dies; no va ésser enllestit a causa de la mort del monarca (Monestir de Santa Maria de Poblet, Vimbodí, Conca de Barberà). A la dreta, Miniatura del llibre Privilegi della felice città de Palermo; representa el rei de Sicília (Martí I o Martí II) assegut al tron, amb corona i ceptre; el monarca sosté l'escut reial de Sicília (Biblioteca Comunale de Palerm).

i Crevillent, al País Valencià, i Berbegal, Pertusa, Bolea i Biel, a Aragó. Ben aviat també li van buscar un bon partit: el 1361, quan només tenia cinc anys, el van prometre amb Maria de Luna, que en devia tenir tres o quatre i que estava destinada a ésser comtessa i la pubilla més rica d'Aragó. Del matrimoni, que no es va celebrar fins el 1372, van néixer quatre fills, dels quals només el primer, Martí, nat cap al 1376, va superar la infantesa.

El 1366 el rei va crear per a Martí l'Humà el comtat de Morella i el 1368 el de la Plana i el de Besalú, aquest darrer amb la vila de Camprodon i el vescomtat de Bas; el 1370 li va donar Loarre amb les seves aldees, i el 1372 va crear per a ell el comtat de Xèrica. Més endavant, el 1375, i a compte del dot de la seva mare, de qui era hereu, va rebre Lliria, Alcoi, Penàguila, Tamarit, Sant Esteve de la Llitera i, més endavant, va comprar al rei Granollers i Caldes de Montbui (1377) i Terrassa, Sabadell i Argelers (1380). Era un patrimoni extensíssim que, amb el de la seva muller, el convertia en el primer baró de les terres catalano-aragoneses. Va estar sempre molt unit al seu germà Joan; per això, Joan I, tan bon punt va ésser rei, va premiar la fidelitat de Martí amb la creació per a ell del ducat de Montblanc i li va confiar la lloctinència general.

Quan va succeir al seu germà, era un home amb una llarga experiència de govern, adquirida tant a la corona catalano-aragonesa com a Sicília. Era més pacient i més negociador que Joan I i estava acostumat al joc parlamentari des del temps que, regnant el pare, presidia el braç militar a les corts; no va tenir dificultats, doncs, a governar d'acord amb elles.

Els inicis del regnat

En morir Joan I (1396) sense descendència masculina, la corona pertocava, segons el costum successori de la dinastia catalana, al seu germà, l'infant Martí. Com que aquest es trobava encara a Sicília, va ésser la seva muller, Maria de Luna, qui va fer-se càrrec de la regència i qui va afrontar, amb el suport de la Diputació del General de Catalunya i de la ciutat de Barcelona, les dificultats inicials del regnat: les maniobres de la reina vídua Violant, que pretenia d'estar embarassada, i les obscures amenaces d'invasió de companyies d'armes, en connivència suposada amb consellers, cortesans i altres col·laboradors del monarca difunt.

L'afer més greu que es va presentar va ésser, però, la reivindicació successòria presentada pel comte Mateu de Foix en nom de la seva muller Joana, la filla primogènita de Joan I.

Per fer valer els seus drets, Mateu de Foix va envair Catalunya per l'octubre de 1396, penetrant per la vall de la Noguera Pallaresa amb la intenció d'arribar a les seves possessions de Martorell i Castellví de Rosanes, des d'on hauria bloquejat Barcelona. Però aquest pla va fracassar, perquè aquestes places van ésser ocupades ràpidament per les tropes barcelonines. El comte no va poder tampoc baixar de la muntanya a la plana, on hauria pogut hivernar, perquè les tropes reials capitanejades pel comte Pere d'Urgell li van barrar el pas. Es va haver de retirar, doncs, cap a les seves terres aquell mateix hivern de 1396-97.

Axiu Salvat

La política mediterrània

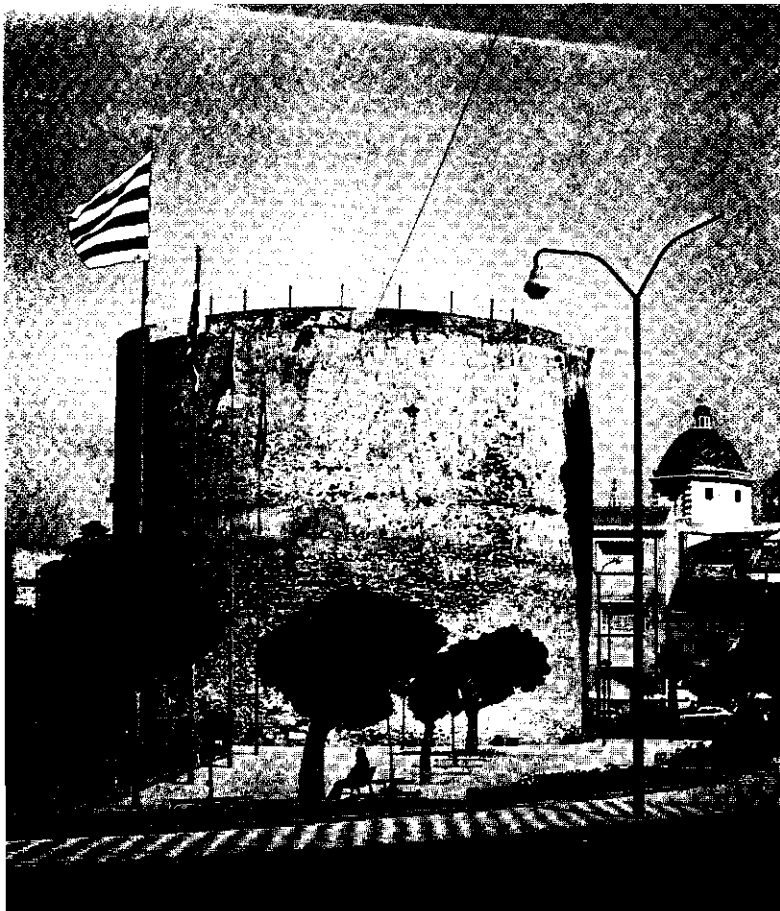
Pel maig de 1396, quan Martí l'Humà va succeir al seu germà Joan, Sicília encara no estava pacificada. Per tal que pogués tornar als seus nous dominis deixant el seu fill en una situació més segura, les Diputacions del General de Catalunya i de València li van trametre ajut. Finalment, a la darrereria d'aquell any, va iniciar el viatge de retorn.

Un cop a Catalunya, la defensa de Sicília i de Sardenya i la seguretat en el mar van ésser les coses que més el van preocupar. El 1398, el rei va autoritzar i animar l'armament d'un estol per part de València i de Ciutat de Mallorca per atacar Barbaria, com a resposta al saqueig de Torreblanca (Maestrat) per corsaris sarraïns (1397). L'expedició, que va gaudir del caràcter de croada per concessió papal, va atacar i saquejar Tedelis (Tlemcén) i, de tornada, va intentar d'auxiliar el papa Benet XIII, assetjat al seu palau d'Avinyó per les tropes franceses. Un segon estol, el 1399, va atacar Bona, però no tingué tant d'èxit.

Però no eren només els corsaris sarraïns els qui feien insegures les rutes marítimes; els corsaris cristians, sovint catalans o teòricament amics dels catalans, també causaven grans perjudicis al comerç català. Com que el rei Martí no tenia diners per a proveir les places catalanes de Sardenya i pagar els salaris dels soldats que les defensaven, aquestes places protegien corsaris que les proveïen amb llurs preses o que «desviaven» cap a l'illa els vaixells catalans per tal que llur càrrega fos confiscada i destinada a la defensa. Com a conseqüència d'això, els vaixells catalans havien de sofrir, a més de les «desviacions», les represàlies de les nacions perjudicades pels atacs d'aquests corsaris.

Per tal de solucionar aquest problema, l'any 1400 el rei va reunir a Tortosa un Parlament de ciutats marítimes, que li van concedir un donatiu controlat per elles per defensar les posicions catalanes a Sardenya, reduïdes gairebé només a l'Alguer, Longosardo i Càller, amb la

Pere Catala

A l'esquerra a dalt, caplletra miniada del Llibre de Privilegis de la Cartoixa de Valldecrisp (Sogorb, Alt Palància), del segle XV, en la qual hi ha representat el rei Martí I l'Humà, a súplices del qual el seu pare, el rei Pere III, féu construir, el 1385, la cartoixa (Biblioteca de Catalunya, Barcelona). A baix, la Torre de l'Esperó o de Sulis, a l'Alguer; al costat de la torre, i a l'ensems amb d'altres, oneja la bandera catalana. És una de les sis torres que envolten la ciutat vella, construïda pels catalans damunt l'antiga ciutat genovesa (l'Alguer, Sardenya).

condició que s'acabés la protecció als corsaris, es reformés el govern i l'administració de l'illa i s'expulsés els mercaders italians que operaven en terres catalanes (aquesta darrera concessió va quedar anul·lada el 1402).

El Parlament del 1400 va promoure també la negociació d'un nou tractat de pau amb Gènova, amb l'esperança d'extirpar la guerra en cors endèmica entre catalans i genovesos. La persistència de la rebel·lió dels sards, ajudats per Gènova, va fer inútil aquest tractat, i l'expedició a Sardenya de Martí el Jove (1408-09) va provocar l'estat de guerra amb la república lligur.

En efecte, morta Elionor d'Arborea i mort poc després el seu fill i hereu Marià V (1407), va ésser elegit jutge d'Arborea el vescomte Guillem II de Narbona, que el 1408 va passar amb tropes a Sardenya per acabar la revolta sarda. L'organització d'una nova expedició militar catalana a l'illa es va fer indefugible i el rei Martí va obtenir l'ajut de les corts catalanes per portar-la a terme sota la direcció del seu fill Martí el Jove. El 1408, aquest va passar de Sicília a Sardenya amb les seves tropes i, el 1409, van arribar-hi les procedents de Catalunya. Però justament després d'obtenir la victòria de Sanluri, Martí el Jove va morir deixant hereu del tron de Sicília el seu pare. La campanya va continuar, dirigida ara per Pere de Torrelles, amb resultats favorables en conjunt, però la mort del rei Martí l'Humà el 1410 i el llarg interregne subsegüent complicarien novament la situació.

La política internacional i el Cisma d'Occident

Com Joan I, Martí l'Humà va procurar de mantenir bones relacions amb els estats veïns: va confirmar la pau amb Navarra (1399), que va reforçar amb el matrimoni de Martí el Jove, vidu ja de Maria de Sicília, amb Blanca de Navarra (1402) i va signar un tractat amb França (1406). Les relacions amb Castella van ésser bones en general, malgrat la qüestió del marquès de Villena. Un plet sobre l'impost de la *quema*, que gravava el comerç

mutu, va refredar molt les relacions, fins al punt que va originar un tancament de fronteres per al comerç del 1403 al 1409.

Pel que fa a Granada, el 1405 es va signar una pau per al millorament del tracte dispensat als mercaders catalans a Granada i per contenir el bandolerisme fronterer.

Les relacions amb els estats musulmans del nord d'Àfrica van ésser en general dolentes, llevat de Tunis, regne amb el qual es va signar un tractat de pau el 1403.

La gran qüestió internacional per al rei Martí va ésser, però, la del Cisma d'Occident. Com Joan I, s'havia inclinat pel bàndol del papa Climent VII, del qual era propagandista el cardenal Pere de Luna, parent de la seva muller. Quan, el 1396, va accedir al tron, feia dos anys que el cardenal s'havia convertit en el papa Benet XIII; era natural, doncs, que sostingués encara amb més convenciment un papa natural dels seus regnes i parent seu, que, al seu torn, podia afavorir-lo en les qüestions del domini de les illes: Sicília, Sardenya i Còrsega, feus de la Santa Seu. Però justament el 1398, França i, a remolc seu, altres estats van retirar l'obediència a Benet XIII per tal de forçar-lo a renunciar i poder solucionar així el Cisma, i tropes franceses el van assetjar al palau papal d'Avinyó; per deslliurar-lo, el rei Martí li va trametre la flota que havia tornat (1398) de la croada contra Barbaria, que no va poder remuntar el Roine, i va desplegar també una gran activitat diplomàtica a favor seu prop de les corts de França, de Castella, de Navarra i dels Anjou de Provença. Finalment, el 1403, Benet XIII va aconseguir de fugir d'Avinyó i es va refugiar als dominis de Lluís II de Provença; al cap de poc temps recuperava l'obediència dels qui l'havien abandonat i intentava de solucionar el Cisma mitjançant negociacions directes amb el papa de Roma. Però els seus viatges a Itàlia el 1405 i el 1407 no van donar resultat, i de tornada es va haver de refugiar en terres catalanes (1408), ja que la major part dels països s'inclinaven per resoldre el Cisma per mitjà d'un concili que deposés ambdós papes i elegís el de la unió.

Carta del rei Martí I l'Humà, datada a Barcelona el 3 de juliol de 1397, al seu conseller el cavaller valencià Ramon Boil i Dies, senyor de les baronies de Boil i Bètera i governador del regne de València, el qual va morir assassinat el 1407 (Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona).

Arxiu de la Corona d'Aragó

La política interior

En el camp de la política interior, els esforços de Martí l'Humà es van encaminar a sanejar el patrimoni reial, empenyorat en els regnats precedents. Per tal d'evitar la futura desintegració del patrimoni, el 1399 va decretar la seva inalienabilitat. D'altra banda, va portar a terme una política de recuperació de les rendes i de les jurisdiccions empenyorades. El pes financer d'aquesta operació va recaure sobre la població dels llocs empenyorats, obligats a pagar el preu pel qual la Corona els havia cedit, si volien tornar al domini reial. Aquesta circumstància va produir enfrontaments entre els qui volien retornar a la Corona i els qui s'hi oposaven.

D'altra banda, un motiu greu de preocupació van ésser les lluites de les bandositats nobiliàries, que van rebrotar al País Valencià i a Aragó. Al País Valencià, la lluita entre el bàndol dels Vilaragut i el dels Centelles va ésser una veritable guerra. A Aragó es van enfrontar els Luna i els

Urrea. Jaume d'Urgell, nomenat lloctinent general en aquest regne el 1408, i confirmat el 1409, va fracassar en l'intent de pacificar les bandositats aragoneses i es va guanyar l'enemistat dels Urrea, cosa que més tard va influir decisivament en la resolució del problema successori.

El 31 de maig de 1410, Martí l'Humà va morir sense successió. Després de la mort de Martí el Jove el 1409, a pres de les corts i del papa Benet XIII, havia contret nou matrimoni, amb Margarida de Prades, però no n'havia tingut fills. Amb l'esperança de poder fer legitimar per Benet XIII el seu nét Frederic, fill il·legítim de Martí el Jove, no havia designat successor, malgrat que el nomenament de Jaume d'Urgell —besnét d'Alfons el Benigne i casat amb la germana del rei, Isabel— com a lloctinent i governador general dels regnes, càrrec que ostentaven els hereus de la Corona, era un reconeixement implícit dels seus drets. Però aquests drets no van ésser acceptats unànimement i la mort de Martí l'Humà va donar pas a l'interregne, que es va cloure amb el Compromís de Casp.

Sepulcre de marbre del rei Martí I l'Humà encarregat pel govern espanyol el 1946 a l'escultor Frederic Marès i Deulovol i que substitueix el que va ésser destruït el 1835. El rei jau acompanyat de dos àngels, i els peus li descansen damunt un lleó (Monestir de Santa Maria de Poblet, Vimbodí, Conca de Barberà).

Arxiu Salvat